

S 2005a1 484/3

Fiskeridirektoratets
Bibliotek

Indberetning

til

Departementet for det Indre

fra

Profesor Dr. G. D. Sars

om de af ham i Sommeren 1888 anstillede praktisk-videnskabelige
Undersøgelser vedkommende

Saltvandsfiskerierne

samt angaaende

Hvalfredningen i Finnmarken.

Christiania.

H. Tønsbergs Bogtrykkeri.

1888.

Indberetning

til

Departementet for det Indre

fra

Professor Dr. G. D. Sars

om de af ham i Sommeren 1888 anstillede praktiff-videnskabelige
Undersøgelser vedkommende

Saltvandsfisterierne

fant angaaende

Svalfredningen i Finnmarken.

Christiania.

H. Tønsbergs Bogtrykkeri.

1888.

Efter tilendebragt Finmarksreise har jeg herved den Ære at afgive Indberetning om samme, samt fornyet Erklæring angaaende Hvalfredningen, idet jeg nærmest støtter mig til de under denne Reise indvundne Erfaringer.

Som det vil erindres, fremkom allerede i de første Aar, da Hvalfangsten væsentlig kun dreves fra Foyrn's Etablissement ved Badsø, stærke Klager mod denne Bedrift, angivelig fordi den formentes at ødelægge Lodbefisket i Varangerfjorden. I den Anledning foretog jeg Sommeren 1874 en Reise til Bardø og Badsø for at undersøge Forholdene, og 4 Aar derefter nok en Reise til Badsø, hvor jeg var tilstede under selve Lodbefisket. Resultatet af mine Undersøgelser var, at Fiskernes Klager for en stor Del var uberetigede og grundede paa forældede Forestillinger om den Rolle, Hvalerne spiller under Lodde- og Sildefiskerierne. Jeg kunde endydeligere paavise, at den Hvalart, som da saagodtsof udelukkende fangedes, nemlig Blaa-hvalen, ikke engang havde det mindste med Lodden at bestille, da den udelukkende kun nærer sig af mindre Sødyr (Krill) og derfor ogsaa i Regelen først indfinder sig, efterat Lodbefisket er slut. Iflgedestomindre fandt jeg allerede den Gang, at det vilde være heldigt, om en passende Indstrænkning i Hvalbedriften etableredes, men rigtignok af ganske andre Hensyn end de af Fiskerne fremholdte. Min Indberetning vakte som bekjendt stor Misfornøielse i Finmarksbyerne, og der blev i den Anledning i Badsø holdt Møder, hvori tildels meget hjærve Udtalelser faldt imod

mig og mine Undersøgelser, saa at jeg fandt mig beføiet til at tage til Gjenmæle herimod i en Skrivelse til det Kongl. Departement.

Siden den Tid er nu hengaaet en Række af Aar, hvori Hvalfangsten alt mere og mere har udviklet sig, saa at der nu findes, istedetfor et Par, over et Dusin forskjellige Etablissementer, fordelte over hele Finmarkens Kyst, fra Skaarvæn nordenom Tromsø til den russiske Grænse. Ligeledes er man nu begyndt ogsaa at fange anden Slags Hval end Blaahvalen, ja i de senere Aar har Antallet af Finhval (den egentlige Loddehval) og Sejshval været det langt overveiende. I samme Forhold som Hvalfangsten har udviklet sig, er ogsaa Klagerne fra Fisserne blevne mere høilydte, og man har i de senere Aars mindre heldige Loddefiskerier troet at se et sikkert Forbud paa, at dette Fiskeri, paa Grund af Hvalfangsten, tilsidst gaanske og albeles vil ophøre. Den herskende Misnøje med denne Bedrift har faaet sit Udtryk ved et paa sidste Thing af Hr. Stortingsmand Akre fremsat Forslag, gaaende ud paa absolut Fredning af Hval ved Finmarkens Kyst for et Tidsrum af 10 Aar.

Under disse Omstændigheder ansaa jeg en fornyet Undersøgelse ønskelig, hvorfor jeg bestemte mig til dette Aar at foretage en Reise til Finmarken for at sætte mig nærmere ind i Forholdene, saaledes som de nu har gestaltet sig. Desværre kunde jeg ikke, hvad der vistnok havde været det bedste, foretage disse Undersøgelser under selve Loddefisket, da mine Embedsforretninger ved Universitetet dette Aar ikke kunde overtages af nogen anden; men jeg antog dog, at ogsaa en senere foretagen Reise vilde kunne have sin store Nytte til en rigtig Bedømmelse af Forholdene. Saasnart jeg altsaa var færdig med de mig paahvilende Examina, gjorde jeg mig færdig til Reisen og drog opover den 29de Juni direkte til Hammerfest, hvorfra jeg, umiddelbart efter Ankomsten af min Baggage, tog ud til Sørvær, hvor Hr. Bull har sit Hval-etablisement. Under mit Ophold her dreves Hvalfangsten med stort Held, og saagodt som hver eneste Dag indbragtes en eller flere Hvaler. Paa en Undtagelse nær, hørte de imidlertid alle til den Sort, som Fisserne benævner Sejshval (*Balaenoptera borealis*), en mindre Hvalart, der kun findes sig under Kysten i Sommermaanederne og hovedsageligt kun nærer sig af den saakaldte Rødaat (*Calanus finmarchicus*), hvoraf da Søen overalt vrirlede. Samtidigt dreves her et ualmindelig rigt Sommerfiske, og en betydelig Almue var derfor da samlet ved dette Fiskevær. For at kunne sætte mig nøiere ind i Forholdene

ved Hvalfangsten tog jeg, med Hr. Bull's velvillige Tilladelse, en Tur ud med et af Hvalfangerdampfskibene og fik herunder Anledning til at anstille flere interessante Observationer over Hvalerne og den Maade, hvorpaa Fangsten foregaar. Da der i vid Omkreds omkring Sørvær er ganske grundt Vand og derfor Fangstfeltet her ligger i betydelig Afstand fra Land, ansaa jeg det for rigtigt at vælge min næste Station paa et Sted, hvor Hvalfangsten foregaar nærmere Land. Jeg havde hørt, at dette var Tilfældet ved det 2 Mil søndenfor liggende Fiskevær, Hasvig, hvor der vistnok ikke er noget Hvaltablissement, men hvor der dog efter Sigende jevnlig blev indbragt Hvaler, fangede straks udenfor i Sørsundet. Jeg tog altsaa Ophold her for nogle Dage og reiste saa tilbage igjen til Hammerfest, hvor jeg var^o nød til at opholde mig en Uges Tid i Paavente af fornyede Pengeresourcer fra Departementet. Min næste Station var Mehamn, østenom Nordkyn, hvor Hr. Foyen for Tiden har sit Hovedtablissement. Ogsaa her havde Sommerfisket slaaet udmærket til lige til det sidste. Ogsaa med Hvalfangsten var det gaaet noksaa godt, skjønt mindre heldigt end ved Sørvær. Ved min Ankomst hertil havde imidlertid Foyen netop givet Ordre til at slutte for iaar, saa jeg ikke fik Anledning til her at benytte Hvalfangerdampfskibene til fornyede Observationer over Hvalerne. Herfra tog jeg ind Tanassjorden til Bagge, væsentlig for at faa nærmere Rede paa visse eiendommelige Forhold ved Loddens Forekomst her, da det var bleven mig fortalt, at den visse Ar skulde være stationær i den indenfor liggende Bugt, Lerpollen. Min sidste Station var Bardø, hvor saavel de 2 Etablissementer paa selve Den som de 5 paa den anden Side af Bussesundet ved Smelroren og Svartnæs besøgtes. Paa denne Tid var imidlertid Hvalfangsten paa det nærmeste slut, og da samtlige Hvalfangere nu forberedte sig til Hjemreisen, ansaa jeg det for rigtigt, ikke at forlænge mit Ophold her mere end høist nødvendigt, hvorfor jeg allerede med 1ste sydgaaende Dampfskib den 30te August tog hjemover og ankom til Christiania den 8de September efter omtrent 2½ Maanedes Fravær.

Under Reisen er Undersøgelser anstillede, foruden over Hvalfangsten, ogsaa over Sommerfiskerierne ved Finmarken, ligesom jeg overalt har søgt ved Samtaler med Fiskerne at faa sonderet Opinionen i Henseende til Hvalfangstens Forhold til Fiskebedriften.

Jeg gaar nu over til mit egentlige Emne, nemlig en nøiere Granskning af Hvalspørgsmaalet, baseret paa de af mig under Reisen

indvundne Erfaringer, idet jeg kritisk skal gjenneengaa det nu foreliggende Forslag til Lov om Hvalfredning i Finmarken.

Det har ved forskjellige Anledninger været udtalt, at de videnskabelige Resultater, hvortil man er kommen angaaende Hvalernes Forhold til Fiskerierne, endnu er meget usikre, og at man derfor maa tage fuldt Hensyn ogsaa til de af erfarne Fiskere fremsatte, herfra afvigende Anskuelser og idethele til den herskende Opinion blandt den fiske Almue. I de fremkomne Udtalelser, gaaende ud paa det absolut nødvendige i Hvalfangstens Indskrænkning eller fuldstændige Ophævelse, er der overhovedet kun meget lidet eller saagodt-som slet ikke taget Hensyn til, hvad der af Videnskabsmænd er fremført angaaende Hvalerne og den Rolle, de spiller under Fiskerierne; men endnu fremdeles ser man forældede og forlængst gjendrevne Paastande fremføres som vægtige Argumenter mod Hvalfangsten.

Hvad nu for det første den saakaldte Opinion blandt den fiske Almue betræffer, tror jeg, at man maa være meget forsigtig med at bedømme denne efter de foreliggende Udtalelser. Jeg har fundet, at den, i Hensyn til Spørgsmaalet om Hvalfangstens skadelige Indflydelse paa Fiskerierne, langtfra er saa enstemmig, som man vil give det Udseende af. Naar i Vestfinmarken synes Meningerne i denne Henseende at være overmaade meget delte, og jeg har her talt med flere gamle erfarne Fiskere, der har ganske andre Anskuelser og endog holder Hvalerne for ligefremme Skadedyr. I Ostfinmarken synes vistnok Stemningen mod Hvalfangsten at være mere enstemmig; men det er sikkert, at dette for en stor Del skyldes Opagitation fra enkelte Nærheds Side. Ogsaa her har jeg talt med erfarne Fiskere, der har sine store Tvivl om de fremførte Paastandes Berettigelse. De talrige Underskrifter, der er præsterede i de foreliggende Forestillinger, faar man nok ikke lægge altfor megen Vægt paa, naar man kjender til, hvor lidet der skal til, for at faa erhvervet saadanne. Ved de i denne Anledning holdte Møder er der, efter hvad der fra sikker Kilde er bleven mig berettet, øvet et formeligt Pres paa Fiskerne, og de faa, der har forsøgt at hævde en selvstændig Mening, er nok kommet temmelig slem fra det. Hvorom alting er, saa staar det ikke til at benegte, at i det store og hele er ganske sikkert Opinionsen heroppe imod Hvalfangsten, skjønt, som jeg er tilbøielig til at antage, for en stor Del af andre Grunde end de i de foreliggende Udtalelser fremholdte. Spørgsmaalet bliver

nu, om det er rigtigt eller forsvarligt uden videre at høre sig for denne Opinion og paa Grundlag heraf foretage den forlangte Ophævelse af en vigtig Næringskilde for Landet. Der er nok, skulde jeg tro, Exempler paa, at ikke altid den raadende Opinion blandt Fiskerne træffer det rigtige. Vi behøver i saa Henseende blot at gjentagde i Grindringen, at der i sin Tid blandt Fiskerne var almindelig Stemning for at faa affattet enhver Dampskibsstrafik ved Lofoten under Fiskeriet sammesteds; ja der har endog været stærkt agiteret for ganske at faa stoppet Dampskibsfarten ved vor Bestyrelse under den Tid, da Baarsildfisket pleier at foregaa. Det var dengang den raadende Opinion blandt Fiskerne, at den Larm, Dampskibene gjør under sin Gang, nødvendigvis maatte skremme baade Torst og Sild fra Kysten, en Mening, som vistnok nu for Tiden ingen vil falde paa længere at hævde. At Grunden til Misforholdet med Hvalfangsten ikke udelukkende kan være den i de foreliggende Udtalelser fremholdte Frygt for Lodbefiskeriets Ophør, fremgaar tydelig nok deraf, at man ikke blot forlanger, at den egentlige Lodbekval skal fredes, men ogsaa de Hvalarter, der intetfomhelst har med Lodbekval at bestille (Blaahval og Sejshval). Vistnok antages nu for disse sidste Bedkommende, at de hjælper til, at Vaten og med den Seien stærk sig paa Seiegrundene, men denne Paastand er ligesom grebet ud af Luften og har ikke det mindste Snug af Rimelighed for sig. — Jeg tror, at man, forinden der foretages noget paa Basis af den raadende Opinion blandt Fiskerne, vel bør gjøre sig Rede for de egentlige Motiver til denne Opinion. At Frygten for, at Hvalfangsten skal skade Lodbekval, for ikke faa Fiskere staa som et væsentligt Motiv, betvivler jeg slet ikke; men det er sikkert, at der ved Siden heraf er andre og mindst ligesaa vægtige Grunde til Misforholdet med denne Bedrift. Jeg vil her minde om den gamle bekjendte Strid mellem Snørefiskerne paa den ene Side og Line- og Garnfiskerne paa den anden. Det har ogsaa her altid fra de første Side været fremholdt, at Line- og Garn burde affattes, fordi disse Fiskerestaber angivelig er til Skade for Fiskerierne og hindrer Fiskens Indsig. Men den virkelige Grund til Snørefiskernes Misnøie er utvivlsomt, at de i Line- og Garnfiskerne har farlige Concurrenter, der drager af med Meesteparten af Fortjenesten. Paa en lignende Maade optræder nu ogsaa Hvalfangerne som farlige Concurrenter ligeoverfor Fiskerne, idet, som en naturlig Følge af Hvaltablissementernes Afkastning, Prisene paa Tran og

Guano bliver trykkede og derved selvfølgelig Fiskernes Fortjeneste mindre. Hertil kommer, at Hvalfangerne allerede fra den første Tid af paa en mærkelig Maade har forstaaet at gjøre sig utillags med Fiskerne, saa at der allerede meget tidligt har udoilet sig et indædt Fiendskab mellem begge. Det er meget langt fra mig at ville Characterisere denne Uvillie mod Hvalfangerne fra Fiskernes Side som Misundelse; den er begrundet i en meget naturlig Frygt for og Misnøie med en farlig Concurrance om Udnyttningen af Finmarkens Rigdomme.

Ud fra dette Synspunkt tror jeg, at man faar bedømme de forskellige Klagemaal, der er fremsførte mod Hvalfangsten. Det er en Selvfølge, at man ikke har fundet det hensigtsmæssigt at fremsføre det ovennævnte, og som jeg tror væsentligste Motiv til Misfornøielsen, da man herved, ifølge Principet om den frie Concurrance, neppe havde nogen Udsigt til at faa sætte igjennem, hvad man ønskede. Kunde det derimod godtgjøres, eller endog blot sandsynliggjøres, at Hvalfangsten direkte skadede Fiskerierne, stillede Sagen sig ganske anderledes gunstig til ved Lov at bevirke Hvalfangstens Ophævelse og dermed faa fra Halsen en farlig Concurrent. Derfor er ogsaa alt, hvad der paa nogen mulig Maade kunde tænkes at tale i Faveur af en saadan Antagelse, bleven ført i Marken, og det er tydeligt nok, at mange Hoveder er lagt iblød for at udfinde saadanne Klagepunkter, hvoraf adskillige aabenbart ikke engang kan skrive sig fra Fiskerne selv, men efter al Sandsynlighed fra andre Mænd, der har staaet i Spidsen for Agitationen mod Hvalfangerne.

En Del af disse Klagepunkter er anførte og delvis discuterede i den af Hr. Storthingsmand Akre indgivne Forestilling, og jeg skal i det følgende forsøge at udtale mig noget næiere over ethvert af dem og undersøge, hvorvidt de er begrundede eller ikke.

Hvad for det første den gamle Antagelse angaar, at Hvalen driver Lodde og Torskl fra Havet ind mod Kysten, og at selvfølgelig det normale Indsig vil hindres, naar Hvalen forulempes, saa er denne Sag saa ofte bleven discuteret og det feilagtige i Fiskernes Opfatning paavist, at man skulde tro, at en saadan Paastand ikke længere kunde fremkomme. Ikkedestomindre erklæres det nu ganske uforbeholdent i en til Storthinget fra Riberg indsendt Forestilling, der er Resultatet af et Møde af Fiskere og Handelsmænd sammesteds, at man om Hvalen endnu „fuldt og fast tror, at dens

Bestemmelse er den, at drive Lodden og med denne ogsaa Torsten ind til Kysten." Hr. Storthingsmand Akre udtaler sig om dette Punkt med noget mere Forbehold, idet han mener, at man har „misforstaaet eller misbrugt“ Fiskernes Udtryk, og at dette nærmest refererer sig til den Antagelse, at Hvalen, efterat Lodden allerede er kommet ind under Kysten, jager denne op i grunde Bugter, hvor den lettere kan stænges med Dragnot. Det fremgaar imidlertid tydeligt nok af den oven citerede Udtalelse, at det er Hr. Akre selv, der har misforstaaet Fiskernes Udtryk, og at Meningen virkelig er den, at Hvalen er uundværlig til Indsiget af Lodde og Torst fra Havet mod Kysten. Forøvrigt synes det, som om Hr. Akre slet ikke er utilbøielig til at hylde denne sidste Anskuelse. Han forsikrer saaledes, flere Gange at have seet Hvalen „drive Lodden lange Strækninger“, og anfører senere, at han ikke anser det for usandsynligt, at Hvalen, „da den ogsaa ude i Havet bolttrer sig med Loddestimerne, medens disse er paa Indsig, derved ogsaa paastynnder Loddens Træk ind imod Kysten.“ Hvorvidt der kan lægges nogen Vægt paa disse Observationer af Hr. Akre, er høist tvivlsomt. Sagen er nemlig den, at der er yderst vanskeligt udenvidere at afgjøre i dette Tilfælde, om Hvalerne virkelig jager Loddestimerne eller om de blot simpelthen følger efter dem paa deres Træk ind mod Land. Hr. Akre holder paa den første Forklaring; men den anden er efter min Formening ibetmindste fuldkommen ligesaa sandsynlig. Derefter kommer Hr. Akre med en meget mærkværdig Paastand, der gaar ud paa, at den almindelige Antagelse, der ogsaa er bekræftet af Videnskabsmændene, at Lodden kommer ind til Kysten for at anstille sin Leg eller gyde, kun er delvis rigtig, da dette efter hans Forsikring kun gjælder en forholdsvis liden Del af Loddemassen, nemlig „den egentlige Rognlodde“, der først indfinder sig i Slutningen af Mai og aldrig bliver staaende længe — „almindelig kun en Uges Tid“ — under Kysten. Jeg skal hertil bemærke, at jeg under mit Ophold ved Badsø 1879 allerede i de første Dage af Mai har undersøgt Lodde med fuldmoden Rogn og Melke, og at jeg fra siffer Rilde har Underretning om, at Lodden ogsaa langt tidligere har vel udviklede Generationsorganer. Denne Opgift af Hr. Akre, der formentlig skal godtgjøre, at det ikke, som Videnskabsmændene antager, er Gydeprocessen, men alene Hvalerne, der betinger Loddens Indsig, er saaledes ganske uefterrettelig, og hans Forsikring om under sin Virksomhed som Opsynsbetjent i Varanger ikke at have seet Lodde med-

synbar Rogn i førend i Slutningen af Mai, maa ganske sikkert bero paa en Miserindring. Jeg tør vistnok ikke paastaa Umuligheden af, at Lodde uden udviklede Generationsorganer kan, i Lighed med den saakaldte Blod- eller Straalsild under Vaarsildfisket, indfinde sig tidlig paa Aaret som Forløber for de egentlige Loddestime. Men i ethvert Fald vil dette kun udgjøre en meget liden Del af Loddemassen, og dens Indsig kan naturlig forklares paa samme Maade som Straalsildens, nemlig ved Havloddens Nærmelse. Jeg forudsætter naturligvis, at Hr. Akre kjender til, at den saakaldte Fagelodde, der ofte i store Stimer indfinder sig noget tidligere end Rognloddene, er Gannerne til den sidste og selvfølgelig ikke kan indeholde Rogn. Den ovenanførte Paastand af Fisserne, at Hvalen driver baade Lodde og Torff mod Kysten, skal ifølge Hr. Akre af andre Fiskere omgjøres dertil, at det er omvendt Torffestimerne som følger efter Hvalen, og Hr. Akre mener, at der er meget, der tyder paa Rigtigheden af denne sidste Antagelse, og „at denne Foreteelse kan have stor Betydning for Fiskens Indsig.“ Selv forsøger han en videnskabelig Forklaring heraf paa den Maade, „at Torffen følger Hvalen, fordt denne er gløggere til at opspore Loddestimerne og for at faa Del i dens Maaltider“ (!). Den Maade, hvorpaa Hr. Akre udtaler sig i dette og de øvrige Punkter, forekommer mig idethede meget uklare og forvirret. I ethvert Fald tror jeg, at Videnskabsmændenes paa samvittighedsfulde Undersøgelser baserede Forklaringer maa veie fuldt saameget som saadanne ganske leilighedsvis fremsatte og kun daarligt begrundede Paaastande. Jeg har allerede tidligere havt Anledning til at udtale mig nærmere om den Rolle, Hvalerne efter al Sandsynlighed spiller under Fiskerierne, og skal her kun gjøre opmærksom paa, at jeg aldrig har benegtet Muligheden af, at Hvalerne i enkelte Tilfælde kan bidrage til at trykke en Loddestim op paa en grund Bugt, hvor den vil kunne stænges med Dragnet; men at det vistnok ligesaa ofte hænder, at de virker netop omvendt til at hindre Loddens Opsig; noget hvorpaa der ingenlunde mangler Exempler. Den Maade, hvorpaa Hvalerne ialmindelighehed søger at bemægtige sig Lodde og anden Mate, nemlig ved at ringe Stimerne — noget jeg selv har havt Anledning til at observere, — synes just ikke at tale synderligt i Faveur af hin Antagelse, omend Hr. Akre tror ogsaa heraf at kunne bevise, at Hvalen nødvendigvis maa drive Lodden tillands. Det er sørgeligt, at Fisserne heroppe endnu ikke har kunnet finde ud noget

Middel til at sikre sig mod Agnmangel. Naar de ikke faar saagodtsom hver Dag under Fisket Lodden lige op i Hænderne, er der en syndig Klage og Jamren, og det er naturligvis Hvalfangsten, som faar Skylden. Det maatte da sikkerlig kunne gaa an at faa fat paa Lodden ogsaa ud i Søen, uden at den behøver at komme lige op i Fjærestenene. Lodden gaar jo ofte saa tæt, at man med Letthed maatte kunne haave den op af Søen og endnu bedre tage den med en liden Posenot. En Trøst er det imidlertid, at man iaar endelig har taget Skridt til Oprettelse i Honningvaag paa Magerøen af et Frysehuse til Conservering af ferst Lodde. Dette er utvivlsomt et meget nyttigt Foretagende og vil sikkerlig yde god Tjeneste under kommende Loddefiske, ved ialfald delvis at afhjælpe en eventuel Agnmangel ved de nærmest omliggende Fiskevær. Naar saadanne Frysehuse kunde blive oprettede ved de vigtigste Fiskevær i Finmarken, vilde allerede meget være vundet til et sikrere Udbytte af Loddefisket.

At den Rolle, Hvalerne spiller under Loddefisket, maa være af en ganske underordnet Betydning, synes tydeligt nok at fremgaa deraf, at det som bekjendt ikke saa sjældent har hændt, at der har foregaaet et meget godt Loddefiske, uden at Hvaler har været at se, og omvendt, at Loddefisket kan mislykkes, trods det at Hvaler er tilstede i Mængde. Jeg skal endnu kun til Støtte for denne Antagelse anføre, at der ved Østkysten af Newfoundland om Sommeren foregaaer et aarvist Loddefiske under fuldkommen lignende Forhold som ved Finmarken, alene med den Forskjel, at Loddestimerne her, saavidt mig bekjendt, ikke ledsages af Hvaler; og dog tages ogsaa her Lodden i Mængde lige ind ved Land og benyttes til Agn ved Fiskeriet.

Saavidt om Hvalernes formentlige Nytte for Fiskerierne. De øvrige Klagepunkter gaar samtlige ud paa, at selve Hvalbedriften skræmmer Lodde og Torst fra de Steder, hvor de tidligere fangedes i Mængde.

For det første er det Skuddene fra Hvalfangerdampskibene, der paastaas at skræmme Fisken, endog i betydelig Afstand, saa at den rømmer tilhavs. Jeg skal hertil foreløbig bemærke, at hvis det virkelig var Tilfældet, at Fisken skræmmedes i den Grad af Skuddene, da maatte vel Regelen være den, at Lodde og Torst herved ikke blev jaget tilhavs, men snarere netop tillands, da jo Hvalfangsten nu for Tiden altid foregaaer ud i det aabne Hav, og Hvalerne jo, som

ogsaa af Fiskerne anført, i Regelen staar udenom Loddestimerne. Denne Paastand om Skuddenes Indvirkning paa Fiskestimerne er, som de øvrige, uholdbar og ubevist, og kun fremført til Støtte for Fiskernes forudfattede Misnøie ligeoverfor Hvalfangerne. Jeg har selv, rigtignok i det smaa, anstillet nogle Experimenter over den Virkning en pludselig stærk Lyd frembringer paa Fiskestimerne, og har fundet, at der kun i den nærmeste Omkreds sker en mærkbar Indvirkning; denne er dog kun ganske momentan og forandrer ikke i nogen Maade Fiskens Sig. Rigtignok paaستااes der, at det et Par Gange har hændt, at Lodde og Fisk, kort efterat en Hval var anskudt, „som ved et Trylleslag er forsvunden“. Men hvis disse Tilfælde skulde være fuldt overbevisende, maatte jo under lignende Forhold noget lignende altid indtræffe; hvad der imidlertid er meget langt fra at være Tilfældet. Man har tværtom mange flere Exempler paa, at Loddefisket har været drevet ganske uforstyrret, trods det, at Hval har været skudt ganske i Nærheden af Fiskepladsene. Bemærkningerne om, at et Jernskib leder Lyden bedre end et Træskib, og at Vandet er en 5 Gange bedre Lydleder end Luften, endelig om at Fisken har saa overordentlig skarpe „Høre- eller Lydredskaber“ (hvad der i Parenthese sagt slet ikke er Tilfældet), kan være interessante nok, men vil paa ingen Maade kunne bevise Fiskernes Paastand. Der var engang ogsaa fremfat den Paastand, for Sildefiskeriernes Vedkommende, at den Lyd, som frembringes af Propellen paa et Dampskib i Fart, skulde kunne høres af Sildestimerne paa en Afstand af indtil 20 Mil, og man kom ogsaa her med sindrige Beregninger om Vandets mærkværdige Evne til at lede Lyden, og Forsikringer om, hvilken forførbende Indvirkning denne Slags Lyd skulde have paa Sildestimerne.

Endnu mere søgt og uholdbar er den Paastand, at Blod et fra en anskudt Hval skulde virke omtrent som Skuddene. Jeg har selv haft Anledning til at observere, at det i Regelen kun er en forholdsvis liden Quantitet af Blod, som flyder af en anskudt Hval, da jo Harpunen blir siddende i Saaret og først ved Afspænkningen bliver udtaget. Enhver, som har været tilstede ved Flensningen af Hvalerne, vil desuden have lagt Mærke til, at Mesteparten af Blodet er i Hvaltroppen, naar den indbringes til Etablissementet: og først strømmer ud ved Hvalens Sønderlemmelse. Om Urime-ligheden i og for sig af, at Blodet skulde have den paaستااede Indvirkning paa Fiskestimerne, behøver jeg ikke nærmere at tale. Det er

et Factum, at Fiffen, faa langt fra at fky blodblandet Vand, endog føger hen til faadanne Steder. Ved Mehavn havde jeg faaledes Anledning til at observere, at der lige ind ved Hvaltabliffementet, hvor Spen var stærkt opblandet med Blod fra de affpækkede Hvaler, forekom en ualmindelig Mængde af Fiff, der aabenbart havde famlet sig her for at nære sig af Affaldet. Dette var, vel at mærke, ikke blot Fiffeyngel, men ogsaa temmelig stor Torff og Hyle.

Swad endelig det fibfte Klagepunkt angaar, den formodede Forurening af Havbunden ved Hvalaffaldet, der fkulde bevirke, at Lodde og Fiff holdt sig borte fra Kysten, faa har jeg allerede tidligere haft Anledning til at paavife, at man i denne Henseende har meget urimelige og overdrevne Forestillinger. Ogsaa under min Reife i Sommer havde jeg min Opmærffomhed fpecielt henvendt paa denne Sag, ifær da jo Tiden netop da maatte være færlig egnet til at faa confateret, om der var noget fandt i Fiffernes Paaftand. Mine fornvede Undersøggelfer i denne Retning har imidlertid kun bekræftet min tidligere Formodning om denne Paaftands Uholdbarhed. Om nogen virkelig Forurening af Havbunden er der nemlig, og fan kun være Tale i den allernærmefte Omkreds af Hvaltabliffementerne, navnlig hvor diffe er beliggende i mere indeluffede Bugter; allerede i en forholdsvis kort Afftand udenom famme har jeg ved gjentagne Strabninger baade ved Sørvær, Mehavn og Bardsø fundet, at Bunden er fuldkommen ren, uden at det mindfte Spor af noget Hvalaffald kunde paavifef. Dette er ogsaa noget, der paa Forhaand kunde indfees at maatte være Tilfældet, dels fordi Strøm og Søl her bringer den tilftrækkelige Ventilation tilveie, dels fordi jo fom bekjendt Hvalffrotterne for Tiden faagodtfom fuldfcændigt tilgodeggjøres fom Guano. Kun Indvoldene af de fførre Hvaler bortkaffes, og diffe fynker, fom bekjendt, ikke tilbunds, men vedbliver, efterat de af Hvalfangerne er udbufferede fra Etabliffementerne, at flyde om i Spen. Af Strøm og Bind bliver de faa meget fnart drevet iland et eller andet Sted, paa en Odde eller i en eller anden Bugt, hvor de bliver liggende i Fjæren, indtil de er opædte af Rorp og Stormaafse. Mindre behageligt fan det viftnof være, naar en faadan halvraadden Maffe fortøier sig i Nærheden af beboede Steder, men det er vel ikke faa ofte faadant hændet, da der i faa Fald vel havde været ført Klage herover. Den mindre Del af Hvalaffaldet, fom dels herfra, dels fra felve Etabliffementerne maatte famle sig paa Havbunden, bliver meget

hurtigt fortæret af de mange Smaadyr, navnlig „Marfluer“, hvoraf Havbunden overalt vrimler. I en fra Akkerfjord til Storthinget indsendt Erklæring optaget i Hr. Akres Forestilling, heder det rigtig nok blandt andet, „at det meget ofte sker, at Hvalen synker tilbunds og mistes, istedetfor at blive trukket ombord,“ og at „denne ned-sunkne Hval snart gaar over i Forraadnelse, sælgelig forurenses Havet af det stinkende Fedt og Blod, som flyder op efterhaanden af Dyret.“ Der er hertil at bemærke, at en død Hval, der er sunket tilbunds, ikke, som man her vil give det Udseendet af, vedbliver at ligge paa Bunden, men ufravigelig, saasnart Forraadnelsen indtræder, flyder op til Overfladen paa Grund af den sig i dens indre udviklende Gas. En saadan i Søen flydende Hval er meget let at observere, naar den ikke befinder sig i altfor stor Afstand fra Kysten, og da en Hvaltrop har næsten den samme Verdi enten den er frisk eller halvraadden, sørges der nok for, enten af Hvalfangerne selv eller af de Fiskere, som er saa heldige at faa Die paa den, at den ikke bliver længe liggende og forpøstet Vandet. Det er forresten besynderligt nok, at Fiskerne, idet de fremkommer med denne Klage mod Hvalfangerne om Forureningen af Havbunden, ganske og aldeles glemmer, at de selv gjennem umindelige Tider og endnu fremdeles gjør sig skyldig i noget lignende, idet de jo uden nogensomhelst Skrupler kaster i Søen alskens Fiskeaffald, Hoveder, Rygge og Indvolde. Dette gøres ikke blot ind ved Fiskeværerne, men ofte ogsaa ud paa selve Fiskepladsene. Der er herved den Forskjel, at dette Affald virkelig synker tilbunds og forraadner her, medens dette i Regelen ikke er Tilfældet med Hvalaffaldet. Det Quantum af saadant Fiskeaffald, som paa denne Maade bliver strøet ud over Havbunden, er i gode Fiskeaar sandelig ikke saa ubetydeligt endda. Det er vel bekjendt, at det just ikke er den bedste Lugt, naar man under Fisket ved Fjæresjø vor op til et af de større Fiskevær, og allermindest burde vel Beboerne af Vardø være uvidende om Grunden til den vel bekjendte stygge Fjærelugt her under Fisket. Medens jeg, som ovenfor anført, ved mine Undersøgelser af Havbunden, aldrig har faaet op i Bundstraben noget synligt Hvalaffald, er det derimod ikke saa ganske sjældent, naar man straber i Nærheden af de større Fiskevær, at faa op halvraadne Fiskehoveder og andet Fiskeaffald, saa at jeg skulde tro, at, om der overhovedet kunde være Tale om nogen Forurening af Bunden, saa maatte denne langt heller ske ved Fiske- end ved Hvalaffald. Fiskerne vil naturligtvis

strax hertil svare, at Fisken slet ikke styr Fiskeaffald, men at den har derimod den største Nædsel for Hvalaffald. Om man herimod anfører den Observation, som er gjort af Fiskerne selv, at Loddetorsken faktisk af og til spiser af Hvalaffaldet, og at man dette Aar med stort Held har forsøgt Hvalkjød som Agn ved Linefiske, saa vil dette naturligvis lidet nytte til at forandre Fiskernes Dom. Sagen er nok den, at heller ikke denne Klage grunder sig paa nogen som helst Erfaring eller Observation fra Fiskernes Side, men simpelthen af fløgtige Hoveder er bleven udspekuleret, for herved at komme Hvalfangsten tillivs.

Det nu forløbne Loddefiske har i mange Henseender været eiendommeligt og navnlig characteriseret derved, at det indtraf betydeligt senere end sædvanligt, saa sent som man ikke kan mindes det. Følgen heraf var, at en stor Del af Fiskerne allerede var hjemreist, da det egentlige Fiske tog sin Begyndelse, og Fortjenesten for disse kunde derfor kun blive mislig. Til Gjengæld har der saagodt som over hele Finmarken foregaaet et ganske ualmindelig rigt Sommerfiske. Som det var at vente, giver man Hvalfangsten ogsaa Skylden for denne daarlige Fangst i Begyndelsen af Fisket, skjønt den egentlige Grund ligger meget nær, nemlig det ualmindelig kolde Veir i Løbet af Baaren. Ifølge paalidelige Temperaturmaalinger skal endog Havvandet ved Ostfinmarken langt ud over Baaren have været selv under 0° i Overfladen, hvad der ikke blot fuldkommen tilfredsstillende forklarer, hvorfor Torsken paa denne Tid holdt sig langt fra Kysten paa Dybet, men ogsaa et andet eiendommeligt Phænomen, nemlig den ualmindelige Mængde af døde Lodde, som observeredes i Havet. Af Lodde var der idet hele store Masser under Kysten, og en Tid stod endog hele Porsanger og Tanasjord næsten fuld af denne Fisk. Torsken kom imidlertid meget sent op paa de egentlige Fiskepladse, saa at noget Fiske af Betydning af denne Grund ikke kunde foregaa. Da der, som ovenanført, var rigeligt med Lodde under Kysten, har man nu faaet det dertil, at det egentlig ikke er Lodden, men Torsken, som skræmmes af Hvalfangsten. Hertil skal jeg blot bemærke, at det rigeste Fiske dette Aar netop foresaldt, medens Hvalfangsten var i fuld Gang, nemlig i Sommermaanederne. Dette var saaledes Tilfældet under mit Ophold ved Sørvær og Mehavn, og ogsaa ved Bardsø dreves i den Tid, da Hvalfangsten var bedst, et ualmindelig rigt Linefiske strax udenfor.

Det paastaes endnu fremdeles, ser jeg, at Lodbefisket ved Ostfinmarken, før Hvalfangsten tog sin Begyndelse, altid slog rigelig til, men at det senere stadigt har været i Aftagende. At imidlertid denne Paastand er ganske uefterrettelig, har jeg allerede i min tidligere Indberetning ved autentiske Talopgifter paavist. Det fremgaar nemlig med fuld Sikkerhed af disse Tal, at der ogsaa tidligere har været stor Variation i Lodbefiskets Udbytte fra Aar til andet, idet snart Ostfinmarken, snart Vestfinmarken har været mest begunstiget, ligesom der ogsaa har været Aar, i hvilke Lodbefisket har været misligt over hele Finmarken, medens det har slaaet bedre til ved den russiske Kyst. Grunden til denne store Variabilitet baade i tidligere Aar og nu, skyldes utvivlsomt for den væsentligste Del fysisk-meteorologiske Forhold i Havet, hvorover vi Mennesker nu engang ikke raader.

Skjønt jeg, som det vil sees, trods den mest samvittighedsfulde Prøvelse, ikke kan finde, at de fremsførte Paastande om Hvalfangstens skadelige Indflydelse paa Fiskerierne er begrundede, er jeg dog forsaavidt enig med Fisserne, som jeg anser det for at være paa høie Tider, at der sørges for at faa Hvalfangsten indskrænket inden nogenlunde rimelige Grændser.

Saaledes som denne Bedrift nu for Tiden har udviklet sig ved Finmarken, kan der være liden Tvivl om, at Hvalerne inden ikke ret lang Tid vil blive udryddede eller fordrevne fra vor Kyst, og saaledes Udbygningen til endydeligere at udnytte denne Rigdomskilde blive forment Efterlægten. At allerede Blaa-hvalen er aftaget i Antal, synes temmelig sikkert, trods Hvalfangernes Protest herimod, og ligesaa sikkert er det, at man om Sommeren i tidligere Aar kunde se langt flere Hvaler i den sædvanlige Dampskibsroute end nu for Tiden. Tillige synes Hvalerne nu ialmindelighed at være blevne betydelig skyere end tidligere; ja det paastaes endog, at de meget godt, allerede paa lang Afstand forstaaer at kjende ud Hvalfangerdampskibene fra andre Dampskibe af samme Størrelse. Kun naar de gaar i Naten, er de endnu let at komme paa Stud, hvad

jeg selv har havt Anledning til at observere. Om jeg end ikke tror, at Hvalernes Udryddelse vil have nogen mærkbar Indflydelse paa Fiskerierne, finder jeg det dog meget sørgeligt, om man nu ved en hensynsløs og overdreven Fangst skulde ødelægge denne endnu forholdsvis nye og neppe engang rigtigt oparbejdede Næringsvei. Det er nemlig min fulde Overbevisning, at der i en meget nær Fremtid vil kunne udbringes ganske anderledes store Værdier af Hvalfrotterne end der for Tiden gjøres. Derfor synes det mig ogsaa, at de samme Hensyn maatte kunne gøre sig gjældende her som med Fredning af andre Dyr, f. Ex. Sæl, Elg, Hjort, Fuglevildt, og det saameget mere som det er sikkert, at Hvalerne kun meget langsomt formerer sig, idet de efter al Sandsynlighed gaar drægtige mere end et Aar og i Regelen kun faar en Unge ad Gangen. Jeg tror endog Hvalfangerne selv maa erkjende, at Etablissementerne nu er steget til et aldeles urimeligt Antal. Alene ved Bardsø findes saaledes for Tiden ikke mindre end 7 forskjellige Etablissementer, fordelte med meget kort Afstand fra hverandre paa begge Sider af Bussefundet. Det vilde vistnok have været heldigt, om Staten allerede fra først af havde sørget for, at der kun gaves Concessiøn til et begrænset Antal Etablissementer ved Finmarkens Kyst og beliggende i passende Afstand fra hverandre. Ved den nu foregaaende overhaands Sammenstimlen af Hvalfangerne vil det ikke slaa feil, at Hvalen skræmmes bort, og at de enkelte Selfaber indbyrdes ødelægger hverandre. Allerede nu ser man, at flere af Selfaberne arbejder med betydelige Tab, og værre vil det blive, hvis man nu ikke gjør noget for at begrænse Hvalfangsten.

Dette Hensyn til Hvalfangstens Bevarelse for Efterlægten har for mig altid staaet som det væsentligste Moment, naar der er Tale om Indskrænkning i Hvalbedriften, og jeg har ogsaa allerede i min tidligere Indberetning udtalt mig i samme Retning. Ved Siden deraf har jeg ogsaa i samme Indberetning fremhævet et andet Hensyn, som jeg ligeledes fremdeles maa fastholde, nemlig den mulige Collision mellem Hvalfangerne og Fiskerne under begges Bedrift. Jeg finder det aldeles ikke i sin Orden, at Hvalfangerne har fri Udgang til at drive sin Fangst midt imellem Fiskebaadene, da herved let vil kunne forvoldes Skade paa Fiskerebskaber og Baade ja endog være Fare for Fiskernes Liv. Vistnok har man, ved at forbyde Hvalfangst indenfor Milegrænsen under selve Loddefisket, søgt at raade Bod derpaa. Men jeg maa være ganske enig

med Fisserne i, at dette Forbud ikke er tilstrækkeligt, dels fordi det er meget vanskeligt at kontrollere, om Forbudet i Virkeligheden overholdes, og dels fordi Fiskeriet meget ofte forefalder i over 1 Mils, undertiden selv i 2 Mils Afstand fra Land. Skulde derfor dette Forbud svare til sin Hensigt, maatte den nu fastfatte Grændse, indenfor hvilken Hvalfangst blev forbudt, betydelig udvides.

Det Resultat, hvortil jeg er kommen angaaende Hvalsagen, er, at under de forhaandenværende Omstændigheder, og navnlig af de 2 sidstnævnte Hensyn, vilde en skjærpet Fredningsbestemmelse være i høi Grad ønskelig. Men jeg finder paa den anden Side, at det nu foreliggende Forslag om absolut Fredning af Hval i et Tidsrum af 10 Aar er ubetinget altsor vidtgaaende, for det første fordi man herved vilde begaa en stor Uretfærdighed mod de forskjellige Hvalfjelskaber, der har nedlagt store Kapitaler i sine Etablissementer, og dernæst fordi en saadan absolut Fredning vanskeligt vilde kunne gennemføres uden international Overenskomst. Jeg tror derfor, at man ialfald for det første faar være noget mere beskednen i sine Fordringer og huske paa, at der ikke blot kan tages Hensyn til Fiskernes Forlangende, men ogsaa til Hvalfangernes Lær. Skulde der ikke være pundet meget derved, om det af Bardsø Fiskeriforening fremsatte Forslag om absolut Fredning af Hval fra 1ste Januar til 1ste Juni kunde sættes igjennem. Inden den Tid er jo under almindelige Forhold Loddefisket slut, og da jo Fiskernes Klager væsentlig refererer sig til Hvalfangstens Indflydelse paa Loddefisket, blev jo derved ogsaa Opinionen forsaavidt imødekømt. Jeg er saameget mere tilbøielig til at tilraade en saadan Begrændsning i Forslaget, som jeg tror, at Hvalfangerne herved ikke vilde lide noget væsentligt Afbræk i sin Fortjeneste. Det er nemlig sikkert, at den bedste Fangsttid er Sommermaanederne. Før den Tid er Fangsten langt mindre sikker og lønnende, baade fordi de værdifuldeste Hvalsorter (blandt andre Balaahvalen) da ikke er tilstede, og fordi Veiret er mindre stadigt; thi til Hvalfangsten udfordres ialmindelighed roligt Veir og smult Hav, hvad der kun undtagelsesvis er Tilfældet under selve Loddefisket. Jeg tror, som sagt, at Hvalfangerne, ved at møde fortidligt frem, oftere tilsætter Kapital end gjør noget væsentligt Udbytte, og at de i Grunden vilde staa sig bedst paa at indskrænke Fangsten til Maanederne Juni, Juli og August.

Den ovenantydende begrændsede Hvalfredning synes mig, foruden at være til ubetinget Gavn for Hvalfangstens Bevarelse, ogsaa at

maatte nogensunde kunne tilfredsstille begge Parter og ligeledes i væsentligt Mon bidrage til at bilægge den mellem Fiskere og Gvaalfangere herstkende Strid, der truer med at antage ligefrem foruroligende Dimensioner.

Christiania den 22de September 1888.

Erhødigst

G. O. Sars.
